

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNING IJTIMOIIY-HISSIY KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISHDA TA'LIMIIY FAOLIYATNING O'RNI

Toshpulatova Nargiza Abduraimovna

Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti Maktabgacha ta'lim
fakulteti Maktabgacha ta'lim yo'nalishi 3- bosqich talabasi

toshpulatovanargiza54@gmail.com

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada muallif maktabgacha yoshdagi bolalarning ijtimoiy-hissiy kompetensiyalarini rivojlantirish, ta'limiy faoliyatlar orqali bolalarning muloqot vositalarini shakllantirish, shuningdek, maktabgacha yoshdagi bolalarni maktab ta'limiga tayyorlashda tabiat bilan tanishtirish, sahnalashtirish faoliyati, tasviriy faoliyatning ahamiyati haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: kompetensiya, ijtimoiy-hissiy, ta'limiy faoliyat, muloqot, ob'yekt, tasviriy faoliyat, izchillik, ta'lim, applikatsiya, sahnalashtirish.

ABSTRACT

In this article, the author talks about the development of socio-emotional competencies of preschool children, the formation of children's means of communication through educational activities, as well as the importance of familiarization with nature, dramatization activities, visual activities in preparing preschool children for school education.

Key words: competence, social-emotional, educational activity, communication, object, visual activity, consistency, education, application, staging.

KIRISH

Maktabgacha ta'limda bolani har tomonlama rivojlantirish, uning umumiy ta'limda erishiladigan sezilarli yutuqlariga asos bo'ladi. Bolaning erta rivojlanishi uning kelgusida shaxs sifatida shakllanishida hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Zero, ta'lim-tarbiyani izchil rivojlantirish ona Vatanga sadoqatli, bilimli, chinakam komil insonlarni voyaga yetkazishning asosiy shartidir. Davlat talablari ko'rsatkichlarini belgilashda davlat va jamiyatning ijtimoiy buyurtmasi, maktabgacha yoshdagi bolalarning jismonan sog'lomligi, qobiliyati, ehtiyoji va imkoniyatlari, ya'ni bola shaxsining ustuvorligi nazarda tutilgan.¹

Bolani bu yosh davrida og'zaki nutq asosiy o'rinni egallaydi. Nutq rang-barang ifodali tovushlar yig'indisidir. U bolani ertaga maktabda muvaffaqiyatli o'qishi uchun zamin yaratadi. Bola nutqining rivojlanishi bevosita uning lug'atiga bog'liq. Albatta shuni ta'kidlash lozimki, bolaning lug'at boyligi bola dunyoni anglashi orqali ifodalanadi. Bola ma'lumotlarni atrof-muhitni kuzatish, ota-onalar, kattalar, tarbiyachilar, o'rtoqlari, kitoblar, filmlar, mashg'ulot va o'yinlar orqali oladi. Bularning barchasida bolaga ma'lumotlar og'zaki nutq orqali beriladi. Buning natijasida bolaning lug'at boyligi oshib borishi, muloqoti rivojlanadi, u so'zlar, ularning ma'nosi, ularni qo'llab, gaplarni grammatik jihatdan to'g'ri tuzishni, to'g'ri tovush talaffuzini amalga oshirishi zarur. Bolaga bu ma'lum qiyinchiliklarni tug'diradi. Bu jarayon boladan aqliy faollikni talab etadi.

NATIJALAR

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida tarbiyachilar tomonidan o'tkaziladigan ta'limiy faoliyatlar jarayonida bolalarda mustaqil fikrlash ko'nikma va malakalari hosil qilinadi, tarbiyachining so'zini tinglash, har bir tarbiyachi tomonidan berilgan savollarga javob berishga harakat qilish, tarbiyachi tomonidan aytilgan fikrlarni takrorlashga o'rgatib boriladi. Har bir yosh guruhlarida qancha mashg'ulot o'tkazish

¹ Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablari, T.: 2018.

maktabgacha ta'lim tashkiloti ta'lim-tarbiya dasturida belgilab qo'yilgan. Har bir MTTda metodik xonalar mavjud bo'lib, unda MTTda ta'lim tarbiya dasturining hamma bilimlari bo'yicha metodik qo'llamalar mavjud.

Talimiy faoliyat tarbiyachi tomonidan bolalarga kerakli bilim va malakalarni umumiy holda xabardor qilish demakdir. Ta'limiy faoliyatlar kun davomida o'tkazib boriladi. Kunning birinchi qismiga mo'ljallangan mashg'ulotlar ancha samara beradi.

Ta'limiy faoliyatlarda bolaning nutqi boyiydi, eng asosiysi, ijtimoiy-hissiy kompetensiyalari rivojlanadi.

Tabiat bilan tanishtirish, ekskursiya, sayr, jonli va jonsiz tabiat bolalarning eng sevimli faoliyat turidan biri hisoblanadi. Chunki, bolani tabiat bilan tanishtirib borar ekanmiz, u o'zi uchun doimo qiziq bo'lgan jonli va jonsiz tabiat bilan tanishib boradi hamda, o'z hissiyotlarini bayon etadi, qiziqishlarini so'raydi, mehnat qilishi natijasida muloqotga kirishadi.

Bolalarda mehnatni sevish, o'zgaralar mehratini qadrlash, o'simlik va hayvonlarni asrash, ularni parvarish qilish, o'z Vatanini, tabiatni sevish, tabiat go'zalliklarini ko'ra olish kabi hislatlarni o'stirish orqali tarbiyaviy vazifalar hal qilinadi. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida tabiat bilan yaqindan tanishtirmasdan turib, bolalarni jismonan rivojlantirish, nutq va tafakkurlarini boyitish vazifalarini amalga oshirish mumkin emas. Tabiatga muhabbat-juda keng qamrovli va murakkab his-tuyg'udir. U yuksak ruhiy va akliy qatlamlarni o'z ichiga oladigan murakkab bir butunlikni tashkil etadi. Maktabgacha yoshdagi bolalarda atrof-muhitga mas'uliyatli munosabatni shakllantirishga doir tadqiqot ishlarini olib borgan M.Umarovning fikricha, bu hissiyotni tarbiyalashni bolalikning erta yoshidan boshlash muhim pedagogik ahamiyat kasb etadi. Har bir bolada o'zi yashab turgan mahalliy o'lka va O'zbekiston tabiatiga muhabbat bilan qarash, unga ko'ngil qo'yish ishtiyoqi o'sib boradi. Bolalikda tug'ilgan bu tuyg'u maktab yillarida rivojlanib, boyib boradi. ¹

Kuzatish jarayonida hikoya, she'r va topishmoqlami qo'llash foydalidir. Ekskursiya jarayonida tarbiyachi bolalarning bilish faoliyatiga rahbarlik qiladi. Bunda

¹ G.E.Djanpeisova, M.A.Rasulxo'jayeva "Tabiat bilan tanishtirish" o'quv qo'llanma, t. 2020

ogʻzaki (hikoya, suxbat tushuntirish) koʻrgazmali va amaliy metodlardan foydalanadi. Bunda bola oʻzi uchun qiziq maʼlumotlarni, soʻraydi, oʻz hissiyotlarini bayon etadi, muloqot qiladi. ¹

Muloqot jarayonida u atrofdagi dunyoning obʼektlari, hodisalari haqida maʼlumot oladi, ularning xususiyatlari va funktsiyalari bilan tanishadi. Muloqotda bolaning ijtimoiy- hisiy kompetensiyalari rivojlanadi, bilimga qiziqishi oʻzlashtiriladi. Muloqot rivojlanadi, maktabgacha yoshdagi bolaning hissiy sohasini shakllantiradi. Oʻziga xos insoniy his-tuygʻularning butun doirasi bolaning boshqa odamlar bilan muloqot qilish sharoitida paydo boʻladi.

MUHOKAMA

Shunday ekan, sahnalashtirish faoliyati ifodali nutq hamda intellektual va badiiy-estetik tarbiyaning shakllanishiga taalluqli boʻlgan koʻpgina pedagogik masalalarni hal etish imkonini beradi. Shuningdek, u bolaning sezgi, his-tuygʻulari namoyon boʻlishida beqiyos manba hisoblanadi, maʼnaviy boyligini oshiradi. Demak, sahnalashtirish faoliyati bolaning hamkorlikdagi faoliyatini tashkil etishda zarur boʻlgan shart-sharoit, yaʼni empatiyaning rivojlanishida muhim vosita hisoblanadi.

Bunday muhit sahnalashtirish faoliyatida bolaning shaxs boʻlib rivojlanishida asosiy vosita hamda uning shaxsiy bilimlari va ijtimoiy tajribasining manbai hisoblanadi. Bunda koʻrgazmali-fazoviy muhit bolalarning nafaqat hamkorlikdagi sahnalash- tirish faoliyatini taʼminlaydi, balki har bir bolaning mustaqil ijod qilishi uchun asosiy manba va oʻzini-oʻzi shakllantirish borasi- da oʻziga xos muhit hisoblanadi. Shuning uchun sahnalashtirish faoliyatini taʼminlovchi koʻrgazmali-fazoviy muhitni loyihalashtirishda quyidagilarni hisobga olish maqsadga muvofiqdir:

- bolaning shaxsiy ijtimoiy-ruhiy xususiyatlari;
- uning ruhiy-shaxsiy rivojlanishi;
- shaxsiy qiziqishlari, afzal tomonlari va uinig ehtiyojlari;
- ijodiy qobiliyati, qiziquvchanligi va yangiliklarga intiluvchanligi;
- yoshiga xos va rolli oʻyinlar xususiyatlari; ²

¹ G.E.Djanpeisova, M.A.Rusulxoʻjayeva “Tabiat bilan tanishtirish” oʻquv qoʻllanma, t. 2020,145- bet

² Sh.T. Xasanova. “Bolalarni sahnalashtirish va ijodiy faoliyatga oʻrgatish” oʻquv qoʻllanma. T .2019 . 33- bet.

Maktabgacha yoshdagi bolaga biror narsani o'rgatish, unga qandaydir faoliyat turiga qiziqish uyg'otishning eng yaxshi usuli - uning muvaffaqiyatini rag'batlantirish, uning harakatlarini maqtashdir.

Tasviriy faoliyat bolalarni axloqiy jihatdan tarbiyalaydi. Chunki bolalar o'z ishlarida bizning hayotimizda, jamiyatda bo'layotgan voqea-hodisalarni aks ettiradilar, ulardan mamnun bo'ladilar, hayajonlanadilar.

Maktabga bolalarni tayyorlashda tasviriy faoliyat katta ahamiyat kasb etadi. Rasm, loy, applikatsiya, qurish materiallari bo'yicha bilim, malakalarini egallash maktabda tasviriy faoliyat darslari va mehnat darslarini muvaffaqiyatli egallashlariga asos bo'ladi. Ularni o'quv faoliyatiga tayyorlaydi: pedagogni tinglashga, uning ko'rsatmalarini bajarishga o'rgatadi. Shunday qilib, tasviriy faoliyat jarayonida olgan malakalar bolalarni ijtimoiy-hissiy kompetensiyalarini shakllantirishga xizmat qiladi¹.

XULOSA

Maktabgacha ta'lim tashkilotida bolalarda maktabgacha yoshdagi bolalarning ijtimoiy-hissiy kompetensiyalarini ta'miy faoliyatlar orqali rivojlantirish mumkin bo'ladi. Maktabgacha yoshdagi bolalarda bunda muloqot juda ham yaxshi rivojlanadi. Bu ta'limiy faoliyatlarda bolalar o'zlari eshitgan, ko'rgan voqealar, hikoyalar, kitoblar va boshqa manbalardan olgan bilim, malakalarini, his-hayajonlarini to'la qo'llay boshlaydilar. Bu yoshdagi bolalar ta'limiy faoliyatlarda berilgan ta'lim-tarbiyaning natijasi yaqqol ko'rinib, sezilib turadi. Bolalar kim bilan o'ynashi to'g'risida va o'yinning qanday borishi to'g'risida o'zaro kelishib oladilar. Bolalarda birgalikda ijod qilish qobiliyati rivojlanadi, ular o'rtoqlarining fikri bilan kelishadigan, fikriga quloq soladigan bo'lib boradi, eng asosiysi, ta'limiy faoliyatlarda muloqot vositalari shakllanishi natijasida ijtimoiy- hissiy kompetensiyalari rivojlanib boradi.

¹ Z.T.Radjapova. "Dizayn to'garaklarida o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish metodikasi" Dissertatsiya. Toshkent-2020

ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. “Ilk qadam” maktabgacha ta’lim tashkilotining o‘quv dasturi. – Toshkent, 2018. –
2. Z.T.Radjapova. “Dizayn to‘garaklarida o‘quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish metodikasi “Dissertatsiya. Toshkent-2020
3. E.Djanpeisova, M.A.Rasulxo‘jayeva “Tabiat bilan tanishtirish” o‘quv qo‘llanma, t. 2020
4. Adilova S. Multimedia va ularni ta’lim jarayonida qo‘llash. // Pedagogik ta’lim, 2001. № 2. –
5. Xasanboyeva O.U. va boshq. Maktabgacha ta’lim pedagogikasi. T.: Ilm ziyo. 2006.
6. Djamilova N.N. Maktabgacha ta’limda metodika fanlarini o‘qitish texnologiyasi. O‘quv qo‘llanma. – Toshkent, 2017.
7. Kayumova N. Maktabgacha pedagogika. O‘quv qo‘llanma. – Toshkent, 2013.
8. Xasanova Sh.T Bolalarni sahnalashtirish va ijodiy faoliyatga o‘rgatish. O‘quv qo‘llanma. T; 2019